

ALMAN KOLONİ DÖNEMİNİN MİRASI: TANZANYA VE HUMBOLDT FORUMU

Teoman Ertuğrul TULUN

Analist

Analiz No : 2021 / 5

08.02.2021

Alman sömürge imparatorluğu, geçtiğimiz yüzyılda Afrika'da çok sayıda mezalim yapmıştır. Almanya artık tarihsel bir hesaplaşma ihtimaliyle karşı karşıya. Şimdiye kadar, Almanya, diğer sorunların yanı sıra, Afrika'da tazminatları içeren üç müzakere sürecine girmiştir. Bu bağlamda, 2015 yılında Almanya ile Namibya arasında, Namibya'nın Herero ve Nama halklarına yönelik sistematik katliamlarına ilişkin, bazı Alman hükümet yetkililerinin bile soykırımsal olarak nitelendirdiği bir müzakere süreci başlamıştır. Almanya aleyhine benzer iddialarda bulunan bir diğer Afrika ülkesi de Tanzania'dır. Tanzania hükümeti, 1905-1907 yılları arasında isyancıları bastırmak için on binlerce kişinin Alman askerleri tarafından işkence edilip öldürüldüğünü iddia etmektedir. Bu iddialar doğrultusunda Tanzania, 2017'de bir mahkeme süreci başlatmıştır. Son örnek Burundidir. 2020'de Burundi hükümeti, Almanya ve Belçika gibi sömürgecilerin neden olduğu zararların kapsamını ve bağlantılı maliyeti belirlemek için bir uzmanlar paneli kurmuştur.

AVİM, Afrika'daki Alman sömürge şiddeti konusuna daha önceki yazılarında değinmiştir.[1] Bu makale, Tanzania örneğini inceleyecektir. İlerleyen makalelerde Namibya örneği, son gelişmeler ışığında yeniden ele alınacaktır.[2] Burundi örneği de, ilk kez Alman ve Belçikalı sömürge güçlerinin uyguladığı şiddet perspektifinden incelenecektir.[3]

Kaynak Alan Olarak Tanzania

Almanya, 1885-1919 döneminde Afrika'daki önde gelen Avrupalı sömürge güçleri arasında olup, o zamanlar İngiltere ve Fransa'nın ardından üçüncü sırada yer almaktaydı. Alman İmparatorluğu, o dönemde Güney Batı Afrika'dan (şimdiki Namibya) Alman Doğu Afrikası'na kadar uzanıyordu. Alman Doğu Afrikası, Zanzibar hariç bugünkü Burundi, Ruanda ve Tanzania topraklarını içeriyordu. Afrika'nın batı tarafında İmparatorluk, Togo, Gana ve Kamerun'a kadar uzanıyordu. Afrika'daki Alman İmparatorluğu'nun yönetimi, otuz yıldan biraz fazla bir süre devam ederek, çok kısa sürdü. Birinci Dünya Savaşı'nda kaybettikten sonra Almanya, denizaşırı topraklarından feragat etmek zorunda kaldı.[4]

Alman Doğu Afrikası kolonileri arasında, Tanzania (1880'de fethedildi), Alman İmparatorluğu'nun şiddetli baskısına maruz kaldı.

Tanzania, çeşitli kaynakları nedeniyle Alman İmparatorluğu için önemliydi. Bunlar arasında, tarım ürünler, sisal, pamuk gibi mahsuller ve kauçuk sahaları yer alıyordu. İmparatorluk ayrıca kahve, kuru üzüm, susam ve yer fıstığı gibi ürünlerden sürdürülebilir kazanç elde etmiştir.[5] Ancak en önemli kaynak altın idi. Tanzania'da ilk madencilik faaliyetinin Alman sömürge döneminde gerçekleştiği söylenebilir. 1894'te Victoria Gölü bölgesinde altının keşfedilmesinden itibaren, Alman İmparatorluğu tüm bu kaynaklardan önemli ölçüde yararlanmıştı.[6]

Bir Deney Alanı Olarak Tanzania

O zamanlar Tanganika olarak bilinen Tanzania, Alman İmparatorluğu için yönetilmesi zor bir bölge olmuştur. İlk fethinden itibaren, genel olarak Alman İmparatorluğu ve özellikle yerel Alman yöneticileri, Tanzania'da çeşitli deneysel uygulamaları hayata geçirmişlerdir. Nitekim, ünlü Maji Maji ayaklanmasının nedeni olan vergilendirme, zorla çalıştırma ve yerli liderleri yabancı ajanlarla değiştirmek gibi yöntemler uygulanmıştır.

Yerel Alman yöneticilerinin odaklandığı uygulamalardan biri vergilendirme yöntemi idi. Vergilendirmenin yürürlüğe girmesi, Almanların yerel nüfusa karşı güçlerini göstermek için kullanabilecekleri başka bir kaynak olduğunu gösterdi. Başlangıçta tuz ve silah vergisi uygulanmış ve yerel halk arasında büyük bir hoşnutsuzluk yaratmıştır. Daha sonra, 1905'te, "ev ve kulübe vergisi", tüm yerel erkeklere yönelik bir "baş vergisi" ile ikame edildi. Bu, yerel halkın hoşnutsuzluğunu daha da artırmıştır. Yerel halk, 1899 Yönetmeliği ile hazır nakit kavramıyla tanışmış olsa da, yerel halk hala Alman İmparatorluğu'na nakit ödemeye hazır değildi.

Vergilendirme politikasının güçlü bir şekilde sürdürülmesini sağlamak için, 1906'da yerel Vali von Götzen, İmparatorluğa "Siyahların vergilendirilmesinden vazgeçilmesi önerisinin koloniyi terk etmekle eşdeğer olduğunu" bildirmiştir.[7] Von Götzen'in emirlerine göre, başta Şefler olmak üzere yerel halkın tacizi devam etmiştir.

Bu dönemde Alman İmparatorluğu, yerel seçkin nüfusu birbirine karşı kullanabileceğine inanmaktaydı. Sömürgeciliğin erken döneminde İmparatorluk, karmaşık bir hukuk sistemi yaratmıştır. Yerel kabile şefleri, yaşadıkları her sorun için bu hukuk/mahkeme sistemine sevk edildi. Sistem sorunları çözmek için değil, yerel halkın birleşmemesini sağlamak için tasarlanmıştır.[8]

Diğer bir deney ise, Akida sistemiydi. Bu sistemde, yerel liderler yabancı ajanlarla değiştiriliyordu. Aslında Akida terimi, Alman İmparatorluğu'ndan önce bölgeye gelmiştir. Alman İmparatorluğu'nun gelişinden önce Akida, kıyı kentlerinde özel bir görev ifa etmiştir. Birey, genç neslin önde gelen bir üyesiydi ve bölgede önemli bir savaş lideriydi. Sorumlulukları, düzeni sağlamak ve halka açık şenlikleri kontrol etmektir. Akida, bölgedeki Liwali'ye (bir şehrin Arap veya Afrikalı valisi, genellikle bir bölge merkezi) bir cevaptır. Zanzibar Seyidi tarafından atandı veya tanındı. Kavram, Alman İmparatorluğu tarafından benimsendi, ancak Akida'nın rollerini değiştirdi. Akidaların çok azı kendi bölgelerine özgü idi. Çoğu, farklı bölgelerden okur-yazar insanlardı. Amaçları, Alman İmparatorluğunun bürokratik yönetim geleneğini temsil etmektir.[9]

Bu ve diğer faktörler, tüm Alman Doğu Afrika'sını, özellikle de şu anki Tanzania bölgesini barut fıçısına çevirmiştir. Fıçıyı patlatan hamle, tüm faktörleri büyük ölçekte bir araya getiren, geniş ölçekli bir Afrika pamuk yetiştirme programının başlatılmasıdır. 1902'de yeni bir vali, geniş ölçekli Afrika pamuk yetiştiriciliğini başlatmaya karar verdi.

Kuzey kıyılarında pamuk yetiştirme programı başarısız olmuştu. Vali, danışmanlarının tavsiyelerine rağmen, yüksek üretim sonucu alabileceğine inanmaktaydı. Böylelikle her mahallede, pamuk tarımı yapılmasını emretti. Bu deneye göre, her alan, yerel şefin kontrolünde olacaktı.[10] Valinin pamuk işçilerine 35 sent ödeme sözü vermesine rağmen, bu uygulama, yerel halk tarafından "zorla çalıştırma" olarak algılanmıştır. Zorla çalıştırma, Alman İmparatorluğu için yeni bir uygulama değildi. İmparatorluk, altyapı işleri gibi projeler için zorla işçi çalıştırmıştı. Ancak, bu projenin ölçeği ve ciddiyeti, yerel halk arasındaki hoşnutsuzluk düzeyini artırmıştır. Pamuk projesi, yerel erkeklerin uzun süre evlerinden ve ailelerinden ayrı kalmasına neden olmuştur. Bu, kadınların toplumlarında hem geleneksel erkek hem de kadın sorumluluklarını üstlenmelerine neden olmuştur.

Toplumsal dokudaki bu tür bir değişim, Alman valileri tarafından yerel nüfusu hedef alan deneylerle ilgili olarak bardağı taşıran son damla olmuştur. Protestolar daha sonra Maji Maji isyanına dönüşmüştür. Akidalar, bu kargaşa sırasında Alman Bürokrasi mekanizmasının ilk kayıpları arasındaydı.[11]

Bir Kontrol Yöntemi Olarak Şiddet

Hongo veya Avrupalı, hangisi daha güçlü? Hongo! " Maji Maji isyanının şifresiydi ("Hongo", animist inançları birleştiren ve bir yılan ruhu tarafından ele geçirildiği iddia edilen, İslam inancını uygulayan Kinjikitile Ngwale adlı bir medyumun ruhu). İsyen, tüm vilayetlere yayılmıştır. Maji Maji isyanı, toplumun tabanından başlayıp, diğer kesimlere yayılmış, iki yıl sürmüştür. Başlangıçta aşırı gerilmiş Alman sömürge ordusu, bunu bir tehdit olarak görmemiştir. Toplumun farklı kesimleri, farklı nedenlerle Almanlara karşı bir araya gelmiştir. Başlangıçta bu taktik işe yaramıştır. Ancak sonunda Vali von Götzen'in komutasındaki Alman ordusu, isyanı bastırarak, yıkıcı sonuçlara yol açmış; neredeyse 300.000 kişi ölmüştür. Çok sayıda ölüm, sadece Tanzanya halkının Alman İmparatorluğuna karşı direnişine bağlanamaz. Bu bağlamda, Alman İmparatorluğu'nun kullandığı yöntemlere de çok dikkat etmek gerekmektedir. Vali von Götzen, zaferin ancak askeri olarak elde edilebileceğine inanmamıştır. Tanzanya toplumunun da bastırılması gerektiğine inanıyordu. Askeri danışmanların tavsiyelerine uyarak von Götzen, tüm yerel halkı aç bırakma taktiğini kullanmaya karar vermiştir. Alman Yüzbaşı Wangenheim, von Götzen'e yazdığı mektupta, "Yalnızca açlık ve yokluk nihai bir teslimiyet sağlayabilir. Tek başına askeri eylemler okyanusta aşağı yukarı bir damla olarak kalacaktır." ifadesinde bulunmuştur.[12] Bu, sonunda Tanzanya isyanının ruhunu kırmış ve yerel halkı bastırmıştır. Bununla birlikte, bugün hala hissedilen izler de bırakmıştır.

Uzun Yol

Tanzanya, sömürge dönemindeki eylemleri için Almanyadan tazminat talep etmiş, ancak Almanya hala tatmin edici bir yanıt vermemiştir. Tanzanya, tazminatların ilk aşaması için işlemleri 2017'de başlatmıştır. Ancak, Alman hükümeti bazı küçük adımlar atarak müzakereleri ertelemeyi başarmıştır. Bunlar arasında, Alman İmparatorluğu'nun Tanzanya'yı kolonileştirmesi sırasında çaldığı nesnelere iadesi de vardır. Bu tür bir başka hareket de, Tanzanya devletine ikinci en büyük çevre yardımı bağışçısı olmaktır. Almanya'nın son küçük hamlesi, Tanzanya'nın turizm endüstrisinin üçüncü büyük

müşterisi olmaktadır. Yine de, Almanyanın tarihsel şiddeti örtbas etmek için yapılan bu hamleler sınırlı bir süre için işe yaramış, Tanzania sömürge dönemindeki eylemleri için Almanyadan tazminat talep etmiştir. Tanzania devleti, Almanya'yı Alman İmparatorluğu'nun eylemlerini soykırım olarak kabul etmeye zorlamak için Namibya'daki Herero ve Nama halkları kadar iddialı görünmektedir.[13]

Geçmişle Yüzleşmek: Humboldt Formu

Son gelişmeler, Almanya'nın geçmiş eylemleriyle yüzleşmeye başladığını göstermektedir. Bu gelişmeler arasında, yukarıda da belirtildiği gibi, çalınan eserlerin orijinal ülkesine iadesi de bulunmaktadır. Örneğin Hendrik Witbooi, 19. yüzyılın sonlarında ve 20. yüzyılın başlarında, Alman İmparatorluğu'nun gücüne karşı isyan eden Namibya'nın önemli bir Nama lideriydi. Alman yönetimine muhalefetine rağmen, o zamanki "Güney Batı Afrika"da misyonerlerin etkisiyle gençliğinde Hıristiyanlığı benimsemişti. Witbooi'nin eşyaları, bu Alman iade programının bir parçası olmuştur. Eşyaları, 1893'te Alman sömürge birlikleri tarafından düzenlenen bir saldırı sırasında çalınmıştı. Daha sonra 1902'de Stuttgart'taki Linden Müzesi'ne bağışlandı. Bu tanınmış Namibya liderine ait bir İncil ve bir kırbaç, yakın zamanda Namibya'ya iade edilmiştir.[14]

Bir başka tarihi nitelikte nesne de, Tanzania kabile şefi Mkwawa'nın kafatası olup, Versailles Antlaşması çerçevesinde Tanzania'ya iade edilmiştir. Bununla birlikte, Tanzania, hala sömürge dönemi boyunca çalınan diğer tüm eserlerin anavatanlarına geri gönderilmesini beklemektedir. Bu nesnelere arasında, Almanya'nın Afrikadan götürdüğü 8000 kemik olduğuna inanılmaktadır. Bunlar arasında Mangi Meli'nin kalıntıları da bulunmaktadır. Tanzania savaş kahramanı Mangi Meli, Alman İmparatorluğu'na karşı ayaklanan Chaga kabilesinin lideriydi. İdam edilmiş ve bedeni parçalanarak, kalıntıları sömürge döneminde Almanya'ya götürülmüştür. Meli'nin kalıntılarının kabilesine iade edilmemiş olması, halkına zihinsel bir zarar verdi. Chaga kabilesi, Mangi Meli'nin bedeni usulüne uygun biçimde gömülmediğinden, idamından bu yana Tanzanyanın yeterli yağış almadığına inanmaktadır Bu tür sömürgeci yağmalama, yerel halkın geleneklerini etkilemiştir. Değişik zamanlarda yapılan bu tür düşüncesiz eylemler, yerel halkın ritüelini yok ederek, kalıcı sosyal travmalar bırakmıştır.[15]

Humboldt Forumu, Afrika'dan etik olmayan yollarla alınmış nesnelere sergisidir. Avrupa'daki Müzelerin en yeni türündendir. Almanya Kültür Bakanı Monika Grütters ve Alman Müzeler Birliği, Aralık 2018'de bir nesnenin bugünün standartlarına göre "etik

olmayan" veya "yasadıőı olarak" elde edilip edilmediğinin nasıl belirlenebileceğinin çerçevesini çizen bir davranıő kuralları yayınlamıőtır. Yine de bu davranıő kuralları ile ilgili iki konu sorun mevcuttur. Birincisi, belge bağlayıcı değildir ve ikincisi, karar verici kúratörün kendisidir.[16]

Aslında, Humboldt Forumu'nun kendisi, sömürge döneminin bir anıtıdır. Hatırlanacağı üzere Berlin Konferansı, Almanyanın Afrikayı sömürgeleőtirmeye baőlamasının nedeniydi. Berlin Konferansından önce, Almanya'daki Afrikaya özgü nesnelerin sayısı 3.361 iken, sömürge döneminin sonunda, bu sayı 50.000'in üzerine çıkmıőtır.[17] Unutulmamalıdır ki, Afrikanın Bölüőümünden sonra etik olmayan yollarla elde edilen nesnelere, kıtanın her yerinde ruhsal ve kültürel yıkımın izlerini arkasında bırakmıştır. Geçmiőin Avrupalı sömürgecileri, Afrikanın Bölüőümünden bir buçuk yüzyıl sonra, Afrikadan götúrdükleri nesnelere gerçek sahiplerine iade etmelidir.

*Fotođraf: <https://www.bbc.com>

**Bu Analiz yazısının [aslı İngilizce olarak kaleme](#) alınmıőtır. AVİM Çevirmeni Ahmet Can Öktem makalenin tercümesine katkı sađlamıőtır.

[1] Mehmet Ođuzhan Tulun, Genocide And Germany, *Center For Eurasian Studies (AVİM)* 2017, sy 3 (10 Ocak 2017), <https://avim.org.tr/en/Analiz/GENOCIDE-AND-GERMANY>; Mehmet Ođuzhan Tulun, Genocide And Germany - II, *Center For Eurasian Studies (AVİM)* 2017, sy 31 (18 Ekim 2017), <https://avim.org.tr/en/Analiz/GENOCIDE-AND-GERMANY-II>.

[2] Jason Burke ve Philip Oltermann, Namibia Rejects German Compensation Offer over Colonial Violence, *The Guardian*, 12 Ađustos 2020, <https://www.theguardian.com/world/2020/aug/12/namibia-rejects-german-compensation-offer-over-colonial-violence>.

[3] Burundi to Demand 36 Billion from Germany, Belgium for Colonial Rule: Report, *Deutsche Welle*, 16 Ađustos 2020, blm. News, <https://www.dw.com/en/burundi-to-demand-36-billion-from-germany-belgium-for-colonial-rule-report/a-54589695>.

[4] William Roger Louis, *Ends of British Imperialism: The Scramble for Empire, Suez, and Decolonization* (New York: I.B. Tauris, 2006), 240-50.

[5] John Iliffe, *Tanganyika under German Rule 1905-1912* (Cambridge: Cambridge

University Press, 1969), 64,100,167.

[6] *Tanzania Mining Laws and Regulations Handbook Volume 1 Strategic Information and Laws*, c. Strategic Information And Regulations (Washington, DC: Intrnational Business Publication, 2016), 36.

[7] Peter Mgawe, Monique Borgerhoff Mulder, ve Sarah-Jane Seel, *The History and Traditions of the Pimbwe* (Dar es Salaam: Mkuki na Nyota Publishers Ltd, 2014), 35.

[8] Mgawe, Mulder, ve Seel, 34-36.

[9] Iliffe, *Tanganyika under German Rule 1905-1912*, 180-93.

[10] John Iliffe, The Organization of the Maji Maji Rebellion, *The Journal of African History* 8, sy 3 (1967): 497.

[11] Mgawe, Mulder, ve Seel, *The History and Traditions of the Pimbwe*, 495-97.

[12] Thomas Pakenham, *The Scramble for Africa* (London: Abacus Little, Brown Book Group, 1991).

[13] Oliver Moody, Germany under Pressure to Pay for Colonial Sins, *The Times*, 06 Şubat 2020, <https://www.thetimes.co.uk/article/tanzania-puts-germany-under-pressure-to-pay-for-colonial-sins-z09f7sxxs>; Jane Ayeko-Kümmeth, Tanzania to Press Germany for Damages for Colonial Era Atrocities, *Deutsche Welle*, 09 Şubat 2017, blm. Africa, <https://www.dw.com/en/tanzania-to-press-germany-for-damages-for-colonial-era-atrocities/a-37479775>.

[14] Ayeko-Kümmeth, Tanzania to Press Germany for Damages for Colonial Era Atrocities; Moody, Germany under Pressure to Pay for Colonial Sins.

[15] Tarisai Ngangura, The Colonized World Wants Its Artifacts Back, *Vice*, 07 Aralık 2020, blm. World News, <https://www.vice.com/en/article/5dpd9x/the-colonized-world-wants-its-artifacts-back-from-museums-v27n4>.

[16] Christine Coester, German Museums Pushed to Review Colonial-Era Artifacts Blind Spot, *Handellsblatt*, 05 Eylül 2018, <https://www.handelsblatt.com/english/politics/african-treasures-german-museums-pushed-to-review-colonial-era-artifacts-blind-spot/23582200.html?ticket=ST-9667229-W5xwKnn1UaBvUMcNb4d9-ap4>.

[17] Jacob Kushner, In Germany, a New Museum Stirs up a Colonial Controversy, *National Geographic*, 16 Aralık 2020, blm. History & Culture, <https://www.nationalgeographic.com/history/2020/12/germany-humboldt-forum-stirs->

Yazar Hakkında :

Teoman Ertuğrul Tulun , Avrasya İncelemeleri Merkezi'nde (Ankara) analisttir. Dr. Teoman Ertuğrul Tulun, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi doktorasını Ankara İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi'nde tamamladı. Avrupa Birliği Çalışmaları, Küreselleşme, Yabancı Düşmanlığı, Nefret Söylemi Çalışmaları ve Uluslararası İlişkiler *alanlarında çalışmalar yapmaktadır.*

Atıfta bulunmak için: TULUN, Teoman Ertuğrul. 2026. "ALMAN KOLONİ DÖNEMİNİN MİRASI: TANZANYA VE HUMBOLDT FORUMU." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Analiz No.2021 / 5. Şubat 08. Erişim Haziran 09, 2026. <https://avimbulten.org/public/tr/Analiz/ALMAN-KOLONI-DONEMININ-MIRASI-TANZANYA-VE-HUMBOLDT-FORUMU>

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE

Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax:** +90 (312) 438 50 26

@avimorgtr

<https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi>

E-Posta: info@avim.org.tr

<http://avim.org.tr>

© 2009-2025 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır